

Allmänhetens syn på medierapporteringen om corona

Gustav Bohlin, Martin Bergman och Fredrik Brounéus*

Redan tidigt under våren 2020 varnade Världshälsoorganisationen (WHO) för att coronapandemin skulle följas av en *infodemi* – ett enormt informationsflöde där fakta skulle blandas med felaktigheter och osanna rykten. Denna varning besannades. Framväxten av pandemin har kännetecknats av en omfattande mediebevakning och ett informationsflöde där falska uppgifter har fått stor spridning genom både medveten (desinformation) och omedveten (misinformation) handling. Suget efter kunskap har sedan pandemins början varit i det närmaste omätligt, samtidigt som utbudet har varit långsamt framväxande. I mediernas bevakning har det därför kontinuerligt rapporterats om vetenskap i vardande såväl som meningsskiljaktigheter mellan forskare och experter om hur vi ska

* Gustav Bohlin, Martin Bergman och Fredrik Brounéus är utredare på Vetenskap & Allmänhet, en ideell förening som verkar för öppenhet och dialog mellan allmänhet och forskare. Gustav Bohlin är också anknuten till institutionen för Lärande, Informatik, Management och Etik (LIME) vid Karolinska institutet.

tolka det nuvarande kunskapsläget. Allt detta ställer stora krav på medier och journalister som vill rapportera aktuell, relevant och saklig information till medborgarna.

Vid hittills 13 tillfällen mellan mars 2020 och januari 2021 har den ideella föreningen Vetenskap & Allmänhet, i samarbete med forskare från Karolinska institutet och Södertörns högskola, undersökt den svenska allmänhetens syn på medierapportering, förtroende och informationsinhämtande kring coronaviruset¹ (VA, 2021). I det här kapitlet beskriver vi resultaten med fokus på journalisternas roll och svenskarnas uppfattning om medierapporteringen.

Traditionella nyhetsmedier spelar viktig roll

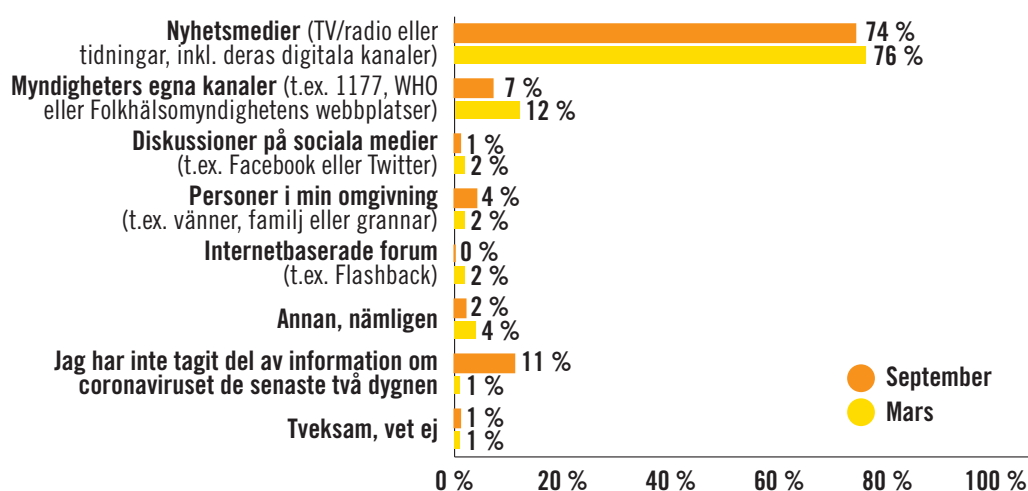
I början av pandemin, i mitten av mars 2020, frågade vi deltagarna i enkäten vad som varit deras *främsta* källa till information om coronaviruset. En tydlig majoritet (76 procent) angav nyhetsmedier som svar (Figur 1). Det var också en relativt stor andel (12 procent) som hade myndigheters egna kanaler som sin främsta informationskälla, sannolikt i form av de dagliga presskonferenserna. En betydligt mindre andel (2 procent) hade sociala medier som sin främsta källa till information.

När vi ställde samma fråga sex månader senare – i mitten av september 2020 – utgjorde nyhetsmedier fortfarande den huvudsakliga informationskällan för

¹ Undersökningen utförs genom Kantar Sifos webbpanel där deltagare rekryteras utifrån sannolikhetsurval. Varje mätning utgörs av cirka 1 000 intervjuer. Resultaten viktas i efterhand utifrån kön, ålder och boenderegion.

tre av fyra svenskar (74 procent). Däremot var det en större grupp som sade sig inte ta del av information om corona alls (elva procent i september, jämfört med en procent i mars). Bland yngre personer (18–29 år) var det 17 procent som inte tagit del av sådan information. Både i september och mars var det framförallt äldre personer som angav nyhetsmedier som sin främsta källa till information om coronaviruset. Bland personer 65 år eller äldre var denna andel 87 procent, att jämföra med 61 procent bland de yngsta (18–29 år).

Figur 1. Främsta källa till information.

Kommentar: Andel svar (i procent) på frågan ”Under de senaste två dyggen, vilken har varit din främsta källa till information om coronaviruset?”. Antal svarande: 18–21 mars 2020: 1 141, 17–21 september 2020: 1 000.

Genom vilka nyhetsmedier har då svenskar framförallt tagit del av information om coronaviruset? Den inbördes ordningen mellan medierna har varit relativt konstant under hela mätperioden. *Sveriges Television (SVT)* har i samtliga våra mätningar nått störst andel svenskar. Vid den senaste mätningen i januari 2021 hade 63 procent av deltagarna tagit del av information

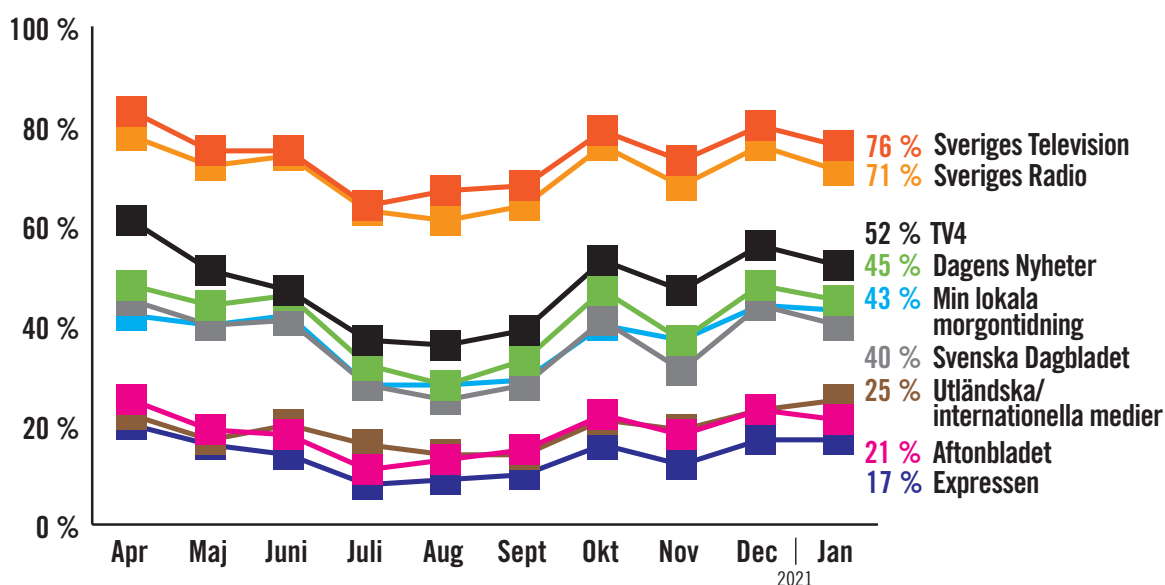
om corona genom SVT de senaste två dyggen. Därefter följer, i tur och ordning, TV4 (37 procent), Aftonbladet (36 procent), Sveriges Radio (SR) (33 procent), lokala morgontidningar (31 procent), Expressen (20 procent), Dagens Nyheter (17 procent), annan/andra nyhetsmedier (10 procent), utländska/internationella medier (10 procent) och Svenska Dagbladet (8 procent). För många medier sjönk konsumtionen under sommarmånaderna 2020 för att sedan nå en större publik igen under hösten. Svackan kan sannolikt förklaras av ledigheter och att smittspridningen sjönk under sommaren både i Sverige och Europa.

Även när det gäller allmänhetens förtroende för rapporteringen om coronaviruset ligger SVT högst bland medierna i våra mätningar, tätt följt av SR (Figur 2). I den senaste mätningen (januari 2021) har 76 procent ett *ganska* eller *mycket stort* förtroende för SVT:s rapportering om coronaviruset, medan 71 procent har motsvarande förtroende för SR. Därefter följer TV4 (52 procent), Dagens Nyheter (45 procent), Lokal morgontidning (43 procent), Svenska Dagbladet (40 procent), utländska/internationella medier (25 procent), Aftonbladet (21 procent) och Expressen (17 procent).

Förändringar i förtroendet för olika mediekanaler liknar konsumtionsmönstret, med en tillfällig nedgång under sommarmånaderna 2020. Men det finns vissa skillnader mellan förtroende och nyhetskonsumtion, framförallt för kvälls- respektive morgontidningar. Förhållandevis små andelar har stort förtroende för coronarapporteringen i Aftonbladet (21 procent) respektive Expressen (17 procent), jämfört med Svenska

Dagbladet (40 procent) eller *Dagens Nyheter* (45 procent). Detta trots att en större andel tar del av rapporteringen i kvällstidningarna. Att kvällstidningar når en stor grupp läsare trots ett bristande förtroende är dock ett mönster som känns igen från tidigare undersökningar (se till exempel Andersson, 2020).

Figur 2. Förtroende för medier.

Kommentar: Svar på frågan "Vilket förtroende har du för följande medier i deras rapportering om coronaviruset?". Figuren visar ihopslagna andelar (procent) för dem som svarar ganska eller mycket stort förtroende. Svartalernativ: Mycket stort, Ganska stort, Varken stort eller litet, Ganska litet, Mycket litet, Vet ej/ingen uppfattning. Antal svarande: 2–5 april: 1 002, 11–17 maj: 1 001, 17–21 juni: 1 000, 17–21 juli: 1 000, 17–21 augusti: 1 001, 17–21 september: 1 000, 17–22 oktober: 1 001, 17–24 november: 1 000, 17–22 december: 1 000, 17–24 januari 2021: 1 002.

Förändrad ton över tid

Informationen som har kommunicerats under pandemin har kännetecknats av framväxande, och inte sällan omdebatterad, kunskap. Det kan därför tyckas förvånande att en majoritet uppgav att svenska nyhets-

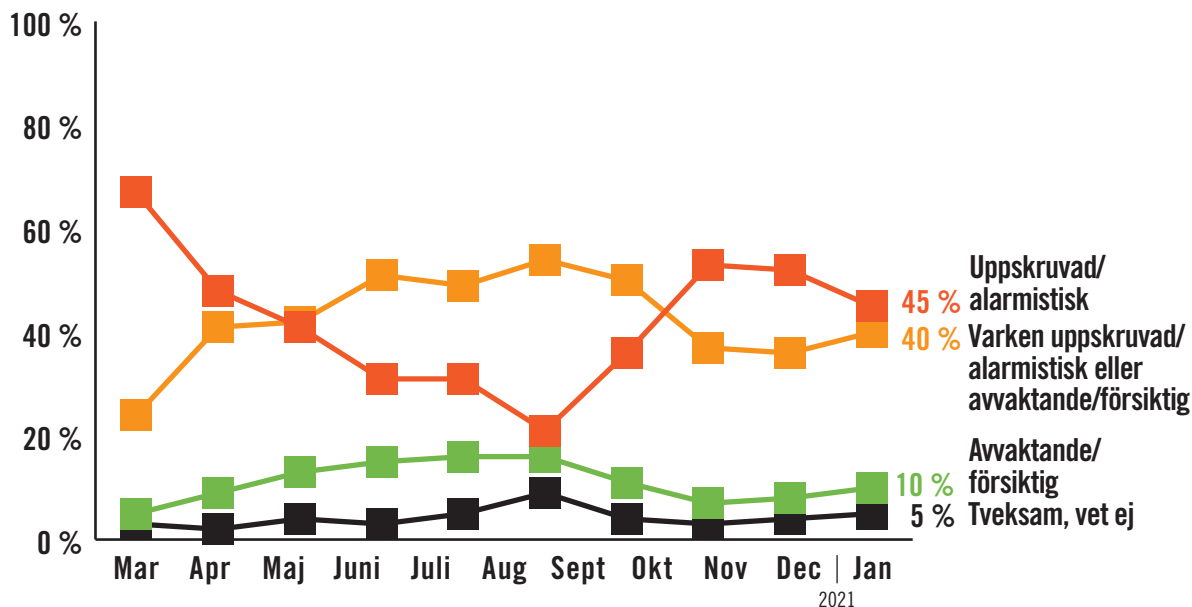
medier gav dem den information de behövde om coronaviruset, vid de tre mätningar då frågan ställdes – i april (71 procent), juni (61 procent) och september (64 procent). Vid samma tre tidpunkter ansåg ungefär hälften att rapporteringen var transparent samt att den gav utrymme för olika perspektiv eller ståndpunkter.

Sympatisörer till Sverigedemokraterna (SD) sticker ut i synen på mediernas rapportering jämfört med befolkningen som helhet. I september ansåg 41 procent bland SD-sympatisörerna att rapporteringen gav dem den information de behöver (jämfört med 64 procent bland genomsnittet). Vid samma tidpunkt menade 34 procent av SD-sympatisörerna att rapporteringen var transparent (56 procent bland genomsnittet) och 26 procent att rapporteringen gav utrymme för olika perspektiv/ståndpunkter (45 procent bland genomsnittet).

Allmänhetens uppfattning om *tonen* i nyhetsrapporteringen har förändrats en del sedan pandemins början (Figur 3). I mitten av mars 2020 uppfattade två tredjedelar (67 procent) tonen som ganska eller mycket uppskruvad/alarmistisk. En betydligt mindre andel (5 procent) ansåg istället att den var ganska eller mycket avvaktande/försiktig, medan en av fyra (24 procent) uppfattade tonen som varken uppskruvad/alarmistisk eller avvaktande/försiktig. Andelen som uppfattade tonen som uppskruvad/alarmistisk sjönk sedan stadigt under våren och sommaren till en nivå på 21 procent i september (en minskning med 46 procentenheter). Därefter steg andelen igen och låg i januari 2021 på 45 procent. Andelen som uppfattar tonen som övervägande avvaktande/försiktig har inte förändrats lika

mycket utan har rört sig mellan 5 och 16 procent under hela mätperioden.

Figur 3. Uppfattning av tonen i nyhetsrapporteringen.

Kommentar: Svar på frågan ”På det hela taget, hur uppfattar du tonen i de svenska nyhetsmediernas rapportering om coronaviruset?”. Figuren visar ihopslagna andelar (procent) för dem som svarar ganska eller mycket uppskruvad/alarmistisk respektive avvaktande/försiktig. Antal svarande: 18–21 mars: 1 141, 21–24 april: 1 000, 28 maj–2 juni: 1 000, 17–21 juli: 1 000, 17–21 augusti: 1 001, 17–21 september: 1 000, 17–22 oktober: 1 001, 17–24 november: 1 000, 17–22 december: 1 000, 17–24 januari 2021: 1 002.

Avspeglar förändringarna i uppfattning av tonen en reell förändring i mediernas rapportering? I ett annat kapitel i denna antologi beskriver Ghersetti (2021) hur tonläget i medierapporteringen har varit övervägande alarmistiskt vid fyra nedslag mellan februari/mars och september 2020. Hennes analys visar på en något minskande andel artiklar med alarmerande ton över tid, som sammanfaller med en minskande andel av allmänheten som uppfattar tonen som uppskruvad/alarmistisk i vår undersökning. Skillnaderna i rapporteringen är dock små jämfört med skillnaderna i all-

mänhetens uppfattning om densamma. Andelen som uppfattar tonen som uppskruvad/alarmistisk ökar vid tillfällen då smittspridningen är mer akut, under våren och senhösten 2020. Med Ghersettis resultat i åtanke tyder den kraftigt minskande andelen som uppfattar rapporteringen som uppskruvad/alarmistisk under mellanperioden på att fler faktorer än den faktiska rapporteringen bidrar till upplevelsen av tonläget. För att närmare studera eventuella samband kommer vi under våren 2021 att genomföra en egen innehållsanalys av medierapporteringen som sträcker sig över både den första och den andra vågen i smittspridningen, där vi bland annat undersöker skiftningar i tonen på rapporteringen.

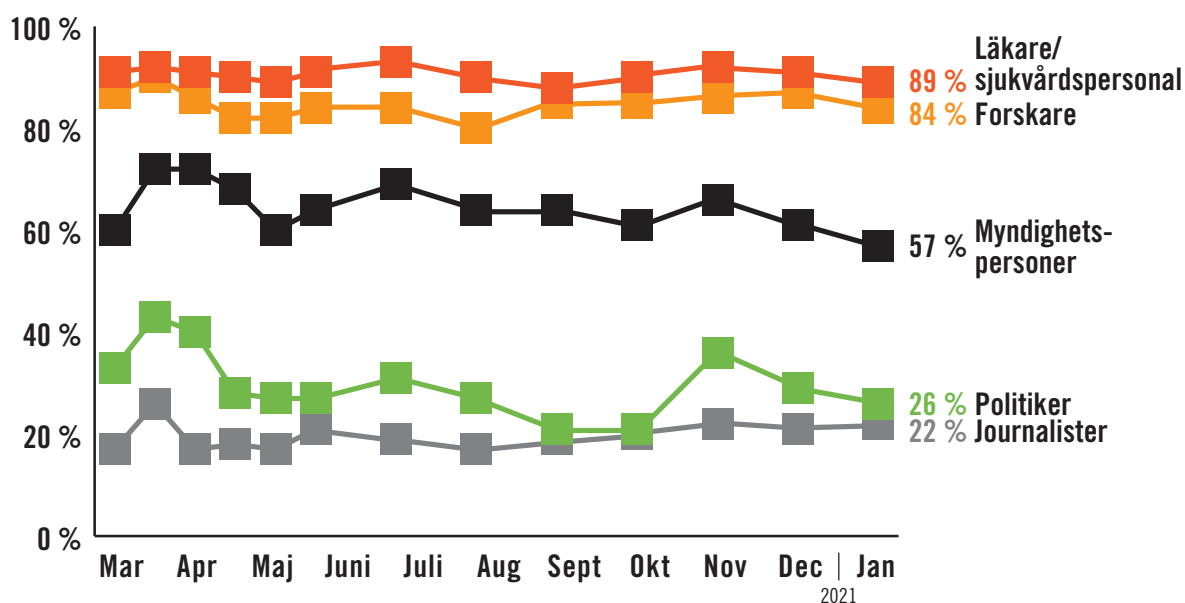
Litet förtroende för journalister

Svenskarnas förtroende för journalister som uttalar sig om coronaviruset är lågt jämfört med andra yrkesgrupper. I januari 2021 är det endast en av fem (22 procent) som har ganska eller mycket *stort* förtroende för journalister när de uttalar sig om coronaviruset i svenska medier (Figur 4). I samma mätning uppger 37 procent att de har ganska eller mycket *litet* förtroende för journalister. Personer som bor i Stockholm, Göteborg eller Malmö har större förtroende för journalister jämfört med boende i andra delar av landet.

Störst förtroende har svenskar för läkare och annan sjukvårdspersonal (som 89 procent har ganska eller mycket stort förtroende för i januarimätningen), följt av forskare (84 procent), myndighetspersoner (57 procent), och politiker (26 procent). Till viss del kan resul-

taten vara påverkade av så kallade kontexteffekter, där den som svarar instinktivt jämför de olika grupperna med varandra. Då coronaviruset och pandemin främst är en medicinsk fråga kan det tyckas naturligt med ett större förtroende för medicinsk personal och forskare, än för exempelvis journalister eller politiker.

Figur 4. Förtroende för yrkesgrupper.

Kommentar: Svar på frågan ”Vilket förtroende har du för följande grupper när de uttalar sig om coronaviruset i svenska nyhetsmedier?”. Figuren visar ihopslagna andelar (procent) för dem som svarar ganska eller mycket stort förtroende. Svarsalternativ: Mycket stort, Ganska stort, Varken stort eller litet, Ganska litet, Mycket litet, Vet ej/ingen uppfattning. Antal svarande: 18–21 mars: 1 141, 2–5 april: 1 002, 21–24 april: 1 000, 11–17 maj: 1 001, 28 maj–2 juni: 1 000, 17–21 juni: 1 000, 17–21 juli: 1 000, 17–21 augusti: 1 001, 17–21 september: 1 000, 17–22 oktober: 1 001, 17–24 november: 1 000, 17–22 december: 1 000, 17–24 januari 2021: 1 002.

För alla yrkesgrupper såg vi en initial förstärkning av förtroendet under slutet av mars/början av april 2020. Det var samtidigt som allvaret i pandemin blev tydligare i Sverige, med växande dödstal, restriktioner för allmänna sammankomster och rekommendationer om distansundervisning på gymnasie- och högskola.

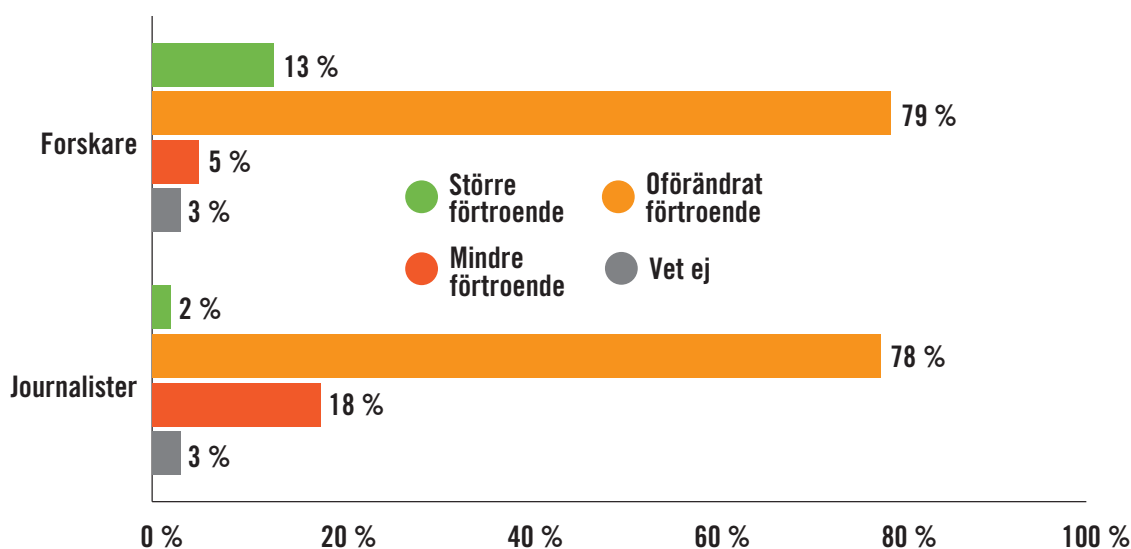
Förtroendet för journalister, myndighetspersoner och politiker vek sedan tillbaka till de tidigare nivåerna. För journalister skedde detta redan i slutet av april. Den inledande förstärkningen av förtroendet kan sannolikt förklaras av en ”rally-round-the-flag-effekt”, ett väldokumenterat fenomen där befolkningen ofta sluter upp bakom landets institutioner vid tider av kris (Esaiasson m fl., 2020).

VA-barometern (VA, 2020) är en telefonbaserad undersökning som sedan 2002 följer allmänhetens syn på vetenskap och forskare. Mätningarna genomförs i september varje år. I 2020 års barometer åtnjuter vetenskapsjournalister ett betydligt större förtroende än nyhetsjournalister (en skillnad på 22 procentenheter). Förtroendet för nyhetsjournalister har dock ökat något (9 procentenheter) sedan frågan senast ställdes under hösten 2017. I VA-barometern undersöktes också om allmänheten upplever att deras förtroende för journalister, respektive forskare, har påverkats av coronapandemin (Figur 5). För majoriteten var förtroendet opåverkat för både forskare (79 procent) och journalister (78 procent). Var femte person (18 procent) uppgav att de fått ett lägre förtroende för journalister; jämförelsevis hade endast var tjugonde (fem procent) fått ett lägre förtroende för forskare. Istället hade en större andel (13 procent) fått ett förstärkt förtroende för forskare under pandemin, medan endast två procent uppgav att förtroendet för journalister förstärkts under denna period.

I en uppföljande öppen fråga fick deltagarna svara på varför förtroendet för journalister ändrats under pandemin. Vanliga motiveringar för ett minskat förtroende var att journalister överdriver, skrämmer, publicerar fel-

aktig information eller agerar för egen vinning. De som fått ett större förtroende för journalister motiverade detta i mer allmänna ordalag, som att rapporteringen överlag har varit förtroendeingivande och bra.

Figur 5. Förändring av förtroendet.

Kommentar: Svar på frågorna ”Har coronapandemin påverkat ditt förtroende för forskare/journalister, och i så fall hur?”. Antal svarande: 1 018. Svaren samlades in 24 augusti–1 oktober 2020 (VA, 2020).

Slutsatser

Våra resultat visar att nyhetsmedier är en viktig källa till information om coronaviruset för majoriteten i Sverige. Hur människor tolkar och värderar informationen beror i stor utsträckning på vilket förtroende de har för avsändaren. Förtroendet för olika medier varierar och står inte alltid i proportion till konsumtionen. Journalister har en samhällsviktig funktion i att både rapportera om, och kritiskt granska, den framväxande kunskapen och beslut som fattas utifrån den.

Därför är det oroväckande att förtroendet för journalister som yrkesgrupp är lågt i förhållande till andra yrkesgrupper, och att många svenskar därtill upplever att deras förtroende för journalister har minskat ytterligare under pandemins förlopp.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2020). Hur står sig svenska mediers förtroendekapital? I Andersson Ulrika, Carlander Anders, Öhberg Patrik (red.). *Regntunga skyar*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Ghersetti, Marina (2021). Den största nyheten. I Johansson, Bengt & Truedson, Lars (red.). *Journalistik i coronans tid*. Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Esaiasson, Peter, Sohlberg, Jacob, Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt (2020). How the coronavirus crisis affects citizen trust in institutions and in unknown others: Evidence from "the Swedish experiment". *European Journal of Political Research*. DOI: 10.1111/1475-6765.12419.
- Vetenskap & Allmänhet (2020). *VA-barometern 2020/2021*. VA-rapport 2020:4. Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.
- Vetenskap & Allmänhet (februari 2021). *Kommunikation om corona – Medierapportering och förtroende i samband med Covid-19 pandemin*. <https://v-a.se/allmanhetens-attityder/corona>